

JAARVERSLAG OVER HET 56e VERENIGINGSJAAR 2024
van de
GESCHIEDKUNDIGE KRING VAN STAD EN LAND VAN BERGEN OP ZOOM

Vereniging

Op 16 november 1967 namen enkele inwoners van Bergen op Zoom het initiatief tot het oprichten van de vereniging "Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom".

De oprichting vond plaats op 1 januari 1968, waarna de notariële akte is verleden door Notaris P.C. Molenaar te Bergen op Zoom. Koninklijke goedkeuring van de statuten verkreeg de vereniging op 15 maart 1971.

De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 7 maart 2022, verleden door Notaris C. de Maat te Halsteren. Onder nummer 40280920 staat de Kring ingeschreven in het register van de Kamer van Koophandel te Breda.

Bestuur

De samenstelling van het bestuur op 1 januari 2024:

Voorzitter: de heer Gerard Franken
Secretaris: mevrouw Janine de Kok
Penningmeester: vacature, waarnemend penningmeester Wally Sep
Leden: de heer Klaas Plompen, de heer Laurijs Weyts,
de heer Wally Sep, mevrouw Elvira Adriaansen, mevrouw Sanneke van den Boom
Hoofd SvG: de heer Martijn van Schaik

Op de ALV van 17 april 2024 hebben de aanwezige leden ingestemd met de volgende bestuurssamenstelling:

Voorzitter: de heer Gerard Franken
Secretaris: mevrouw Janine de Kok
Penningmeester: de heer Bas van Gent
Leden: de heer Klaas Plompen, de heer Laurijs Weyts, mevrouw Elvira Adriaansen, de heer Wally Sep en mevrouw Sanneke van den Boom
Hoofd SvG: de heer Martijn van Schaik

Alle bestuursleden zijn vrijwilligers en ontvangen geen enkele vergoeding voor hun werkzaamheden binnen de Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom.

Bestuurswissel in het jaar 2024

Zoals u in *Waterschans* 4 kon lezen was Leon de Kok kandidaat penningmeester bij de start van het kalenderjaar 2024. In de aanloop naar de ALV van 17 april bleek werk en penningmeesterschap lastig te combineren voor Leon, en vonden we Bas van Gent bereid om nieuwe penningmeester te worden. Bas ondersteunde het bestuur al door het voeren van de ledenadministratie. Secretaris Janine de Kok heeft na

het aantreden van Bas als penningmeester de ledenadministratie (grotendeels) overgenomen. We bedanken Leon voor zijn getoonde inzet en de vele uren die hij hieraan heeft besteed.

Leden

Het ledenbestand heeft in 2024 de volgende mutaties ondergaan:

Begin jaar	1243
Nieuw	86
Opgezegd	53
Eind jaar	1276
Toename	33

Hiervan zijn er 37 gratis, te weten 27 vergelijkbare organisaties m.b.t. geschiedenis, 5 uit de media, 3 bibliotheken, 3 overig.

Daarnaast telt het aan kroonleden nu 11.

Van de 86 nieuwe leden waren er 24 cadeaulidmaatschappen.

Bestuursvergaderingen

De Algemene Ledenvergadering werd gehouden op woensdag 17 april 2024 in het Groot Arsenal te Bergen op Zoom.

In het jaar 2024 werden 10 bestuursvergaderingen gehouden. In de zomerperiode waarin het bestuur niet vergadert is het Dagelijks Bestuur wel diverse malen bijeen geweest.

Algemene Ledenvergadering ALV

Tijdens deze ALV tekenden 33 aanwezige leden (inclusief bestuur) de presentielijst in het Groot Arsenal. Na de pauze verzorgde Willem de Weert een lezing over "Het Geopark Scheldedelta" en de status tot Unesco Geopark. De Hofzaallezingen waren ook aan dit onderwerp gewijd, en op 27 maart dus 3 weken voor de ALV was de Unesco toekenning een feit!

Hofzaallezingen

De Hofzaallezingen in het Markiezenhof gaan over populairwetenschappelijke onderwerpen die de historie van Bergen op Zoom en omstreken betreffen. In maart 2024 stond een driedelige reeks over het Geopark Schelde Delta op het programma.

In drie Hofzaallezingen kwam het Geopark Schelde Delta voor het voetlicht.

Dinsdagavond 5 maart vertelde drs. Walter Jonkers, fysisch geograaf en coördinator van Geopark Schelde Delta, over wat een geopark inhoudt en wat dit kan betekenen voor Bergen op Zoom en West-Brabant.

Op 12 maart hield dr. Adrie de Kraker, historisch geograaf, een lezing over de stormvloed die de Schelde Delta teisterden en het landschap ingrijpend veranderden.

Op 19 maart sloot drs. Nathalie de Visser, archeologe, de serie af met een lezing over de verdronken dorpen langs de Schelde die ook in West-Brabant aanwezig zijn en wat daar gevonden is.

In Waterschans 4 was aangekondigd dat men de kaartjes per mail kon bestellen, en alle 120 passe-partouts waren binnen 3 weken uitverkocht. We hebben nog ongeveer 20 mensen teleur moeten stellen.

Geschiedenisquiz

Het jaarverslag over 2023 sloot af met de mededeling dat de werkgroep nadacht over een alternatief voor zaal De Stoelemat. De quiz van 2024 werd nog in De Stoelemat gehouden, maar in de loop van dit verenigingsjaar is in samenspraak met het bestuur een nieuwe locatie gevonden. De quiz van 2025 zal worden gehouden in het Eventum.

In de bemensing van de werkgroep valt wederom een verandering te melden. Cees Vanwesenbeeck heeft na 10 jaar de werkgroep verlaten. Cees was voor de quiz een grote bron van vragen en antwoorden en presenteerde jarenlang de quiz.

In het voortraject, bij de presentatie en de verwerking van de scores op de quizavond speelt automatisering een flinke rol. In dezelfde vergadering waarin Cees Vanwesenbeeck zijn vertrek aankondigde, meldde zich via het bestuur bij ons John Demmers, als back-up voor de rol van Ton in 'de techniek'. En John bleek bereid om in het gat te springen dat Cees achterliet. Zo bleef de werkgroep op sterkte.

Bij de quiz van 2024 introduceerden wij in een van de themarondes een cryptogram. Weer eens iets anders dan een geluidsvraag, afbeeldingen van cafés, gebouwen, landgoederen, kunst, e.d. Van cryptische omschrijvingen moesten Bergse straatnamen gevormd worden. De 16 teams moesten even omschakelen, maar we hebben de indruk dat dit 'eens iets anders' gewaardeerd werd.

De uitslag van de quiz van 2024 was:

1e SBM 1

2e Toeteroet

3e CDA

Voor het eerst hadden leden van de werkgroep bij de tweedejaars van de School voor Geschiedenis de quiz onder de aandacht gebracht. Een team heeft zich vervolgens aangemeld voor de quiz, wat verheugend is. En het is hen goed bevallen, want voor de quiz van 2025 hebben ze zich weer ingeschreven.

Excursiegroep

In 2024 hebben wij 3 activiteiten georganiseerd.

Op 17 februari hebben wij met 40 mensen een bezoek gebracht aan het Museum aan de Stroom (MAS) in Antwerpen waar op dat moment de tentoonstelling "Zeldzaam en Onmisbaar" te zien was. We zijn daar met gidsen rondgeleid langs vele topstukken van o.a. Rubens, Margritte en James Ensor, die eigendom zijn van de Vlaamse overheid.

Op zondag 21 april zijn we op bezoek geweest bij Paleis 't Loo in Amersfoort. Er namen 55 mensen aan deel. 's Ochtends zijn we rondgeleid door de tuin, waarbij onze kennis van de Griekse mythologie weer opgefrist werd. 's Middags konden we op eigen gelegenheid het paleis binnen bewonderen en de tuin nog eens vanaf het dak van het paleis.

Op 21 september zijn we met een volle bus (50 personen) naar Xanten in Duitsland geweest. Ooit in de Romeinse tijd telde dit plaatsje 10.000 inwoners. De Rijn vormde in deze tijd de noordelijke grens (Limes) van de Romeinse provincie Neder-Germanië en was in die tijd een enorm belangrijke transportader. Dit gebied is nu een archeologisch centrum, wat we in de middag bezocht hebben. 's Ochtends hebben we een bezoek gebracht aan het middeleeuwse centrum, waarbij we rondgeleid zijn door gidsen, die ons ook meenamen naar en vertelden over de gotische Sint Victor Dom. Hierna was het tijd voor een uitgebreide

warme lunch en na het bezoek aan archeologisch centrum smaakte het drankje op een van de vele terrassen prima.

Stadsexkursie

Op 20 april 2024 was er de jaarlijks terugkerende stadsexkursie. Deze keer waren we te gast bij Stichting In den Scherminckel "SIDS". Helaas waren er weinig aanmeldingen maar de rondgang door het Archeologisch Depot en de ArcheoHotspot in 't ouwe pliessiebuuro' was zeker de moeite waard.

Vrijwilligersbijeenkomst

Het is traditie dat de vrijwilligers van de Geschiedkundige Kring jaarlijks een 'passende' excursie krijgen aangeboden. Op 10 november 2024 bezochten pakweg dertig vrijwilligers en (enkele) partners het landgoed Vrederust, waar het verpleeghuis voor geestelijke gezondheidszorg in een parkachtige omgeving is gevestigd. Het bleek een 'ware ontdekkingsreis' in de eigen omgeving.

In De Spreng presenteerde Joost de Bont op boeiende wijze de geschiedenis van het psychiatrisch instituut en de daarin parallel lopende ontwikkelingen (en visie op de) psychiatrie in de twintigste eeuw. Ofschoon velen met enige regelmaat door of langs Vrederust komen, bleken de gidsen toch veel nieuws te brengen. Wist u bijvoorbeeld dat de naam 'Vrederust' in feite is meegenomen vanuit Serooskerke? De buitenplaats van die naam bleek echter te klein voor de stichting. Nadien is die buitenplaats omgedoopt tot '[Welgelegen](#)'. Omdat in heel Zeeland geen terrein werd gevonden dat aan de eisen voldeed: bossen, zandgronden en (eigen) drinkwater, viel de keuze op West Brabant. De buitenplaatsen 'Buitenlust' en 'Klein Loo' werden aangekocht.

Er was een schenking van Juffrouw Johanna van Putten, die rentenierde als eigenaresse op de hoeve Buitenlust. Zij bepaalde in haar testament dat de hoeve (met gronden) werd geschonken aan de gemeente (Halsteren), doch dat de familie het gebruiksrecht zou behouden. Ook werd daarvan een fonds, het Juffrouw van Puttenfonds opgericht, dat vandaag de dag nog steeds bestaat en dient voor ondersteuning van armlastige kinderen. Johanna van Putten is begraven vlak bij de hoeve waar ze woonde, en nog steeds worden er bloemen of een ander aandenken op het graf aangetroffen.

Verrassend was het bovenaanzicht van de oorspronkelijk aangelegde wegen en paden. Het geheel vormde een duidelijke afbeelding van een hersenstam en zenuwbanen in het ruggenmerg. Door aanpassingen en andere gebouwen is deze structuur thans nog nauwelijks herkenbaar. Het terrein was oorspronkelijk rondom afgesloten van de buitenwereld, en werd daarmee een echte protestante enclave in het katholieke Brabant.

De voortgaande ontwikkeling in de psychiatrie, waarbij ook veel nieuwe inzichten op Vrederust werden ontwikkeld, veranderde behandelingswijze van de patiënten voortdurend. Waar in het begin vanuit geloofsovertuiging ('een straf van God') de patiënten alleen werden bewaard (door personeel van eendere religie) werd arbeidstherapie geïntroduceerd wat voor velen heilzamer werkte. Zo waren er werkzaamheden in een schoenmakerij, een weverij, wasserij, op de boerderij, en intern transport werd door patiënten ook per kruiwagen gedaan. Een muziekvereniging Euphonia telde veel leden onder zowel patiënten als personeel. Er kwam een kleine dierentuin, en een eigen zwembad, dat thans echter weer verdwenen is.

Redactie Waterschans

De Waterschans is in 2024 drie keer uitgekomen en was voor niet-leden te koop in de plaatselijke boekhandel. Het afgelopen jaar is gewerkt aan de doorontwikkeling van de Waterschans en verdere verbinding met de website. Het herfstnummer, Waterschans 3, is in 2024 komen te vervallen. In plaats ervan presenteerden we in samenwerking met de heemkundekringen van Huijbergen, Hoogerheide, Halsteren en Steenberg en een boek: *80 jaar bevrijding Brabantse Wal Wat waren we bang Verhalen van de laatste ooggetuigen*. De presentatie was goed bezocht en onze leden konden het boek afhalen ten huize van de secretaris aan de Borgvlietsedreef.

Waterschans 4 kende 48 pagina's. Vanwege stijgende maakkosten heeft het bestuur het maximaal aantal pagina's beperkt tot 52 per nummer, daar bleven we in december al onder. Dat laatste nummer werd overigens geplaagd door problemen met de bezorging. Voor 2025 is een verbetertraject ingezet.

Werkgroep Boeken 2024

De werkgroep boeken heeft schijnbaar weinig van zich laten horen in 2024. Achter de schermen gebeurde er echter wel het één en ander: Een aantal leden hield zich in 2024 bezig met het ontwikkelen van een boek over verloren landgoederen. Bij elk archiefonderzoek komt er meer en leuker materiaal boven water dan aanvankelijk gedacht. Er moet geordend en opzij gelegd worden. De geboorte van het definitieve boek is nu voorzien in 2026.

Over het boek onder de titel “Wat waren we bang” is hierboven onder de kop Waterschans verslag te lezen. Ook werd het via de boekhandels ter verkoop aangeboden onder regie van een externe partij. Er was veel enthousiasme voor!

Ondertussen wordt er gewerkt aan nóg een boek. Dit wordt een monografie gewijd aan het Karmelietessenklooster aan de Halsterseweg. De verwachting is dat dit in 2025 als ledengeschenk voor de leden beschikbaar is.

Werkgroep School voor Geschiedenis

De organisatie van de school is in handen van de Werkgroep School voor Geschiedenis onder leiding van Martijn van Schaik. In 2024 bestond de werkgroep uit: Martijn van Schaik, Tom Goosen, Eef Oosters, Flores Remijn, Kees Withagen en Onno Bakker. Naast de werkgroepsleden helpen Fredo Leclou en Elvira Adriaansen mee om de cursusavonden en afsluitende stadswandeling in goede banen te leiden. In het cursusjaar 24/25 is een nieuwe module ontwikkeld: De vesting Bergen op Zoom en haar belegeringen (door Tom Goosen en Irene van Kemenade).

Aantal deelnemers 24/25: leerjaar 1: 39 cursisten ingeschreven. Leerjaar 2: 30 cursisten ingeschreven. In totaal hebben in 2024 169 cursisten deelgenomen aan de School voor Geschiedenis. Daarnaast heeft de personeelsvereniging van Stadlander ook een serie van lessen aangeboden gekregen, daaraan deden in totaal 12 deelnemers mee. In totaal hebben 5 modules doorgang gevonden. 2 modules konden helaas geen doorgang vinden vanwege te weinig inschrijvingen.

De inschrijvingen voor zowel de modules als leerjaren zijn als voorgaande jaren in 2024 geheel digitaal gegaan.

Naar aanleiding van de verkenning van de herijking van het cursusprogramma in 2023/2024 is besloten geen aanpassingen te doen aan eerste en tweede cursusjaar.

Websiteredactie

De Geschiedkundige Kring heeft een overeenkomst met Fastware voor de ondersteuning van het hosten van onze website. Verbeteringen zijn aangebracht in het digitaal inschrijven voor de school, de webwinkel voor de modules en de boeken. Verdere verbetering is nog altijd een lopend punt van aandacht. Met name de verspreiding van de nieuwsbrieven die steeds bij veel leden in de spam terecht komen. Dit is gevolg van aangescherpte wetgeving.

Er is een inrichting in de maak om de Hofzaallezingen van 2025 net als de modules via de website te kunnen bestellen en afrekenen.

Hoewel in de ALV van 2024 het licht op groen was gezet voor een stevige investering in de IT, met name met doel om de werkdruk te verminderen is besloten dit nog even on hold te zetten in 2024. Er wordt nog nader onderzocht of de functionaliteit binnen de bestaande pakketten verder geoptimaliseerd kan worden om daarmee de kosten te beperken. Het bestuur weegt daarbij de kosten tegen de baten. De

juiste investering heeft zich nog niet bewezen. Allereerste zetten we stappen in de procesverbetering / vergemakkelijking door een automatische incasso van de contributie op te zetten. Verder heeft de recent opgerichte overkoepelende werkgroep communicatie en publiciteit de website kritisch onder de loep genomen en wordt er onder andere gekeken naar het scherper stellen van het doel en verhelderen van de structuur van de website.

Werkgroep Jeugd

Naar aanleiding van de uitgave van het boek over 80 jaar bevrijding Brabantse Wal heeft de Werkgroep Jeugd een gastles ontwikkeld voor het basisonderwijs.

In deze les staat het dagelijks leven van kinderen tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog centraal. Aan bod komen voor kinderen belangrijke onderwerpen, zoals hoe men woonde, wat men at en waar kinderen mee speelden.

Deze onderwerpen worden besproken naar aanleiding van een speciaal voor deze les gefilmd interview met een ooggetuige. In het oktober hebben de werkgroepleden op de basisscholen in Bergen op Zoom 23 gastlessen gegeven aan in totaal 683 kinderen uit de groepen 7. Ook is het boek aan elke basisschool aangeboden ter aanvulling van de geschiedenis-kist die de Geschiedkundige Kring in 2022 aan alle basisscholen heeft geschonken.

Onze collega-organisaties in de gemeente Woensdrecht en Steenbergen hebben deze gastles ook gegeven op basisscholen in hun werkgebied. De gastles en het gefilmd interview zijn op de website van de Geschiedkundige Kring te vinden.

Daarnaast heeft de Werkgroep Jeugd in 2024 zich bezig gehouden met de ontwikkeling van de website www.jeugdcanon.nl. Dit is een unieke geschiedeniswebsite gebaseerd op de Jeugdcanon van Bergen op Zoom en gericht op kinderen en leerkrachten, waarbij de door het onderwijs gebruikte historische tijdvakken de rode draad vormen. Op deze website staat informatie over allerlei lokale historische locaties en gebeurtenissen. En belangrijk: voor de verandering op deze website juist geen teksten in 'grote-mensen-taal', maar informatie specifiek gericht op kinderen in de bovenbouw van het basisonderwijs. Ook staan op deze website allerlei lessuggesties om het voor de leerkrachten makkelijker te maken om lokale geschiedenis in te passen in hun regulier onderwijsprogramma. Daarbij mogen natuurlijk spel elementen als puzzels en kleurplaten ook niet ontbreken. Naast het ontwikkelen van de structuur en vormgeving van de website www.jeugdcanon.nl, heeft de Werkgroep Jeugd ook alle inhoud van deze website ontwikkeld, zoals de vele informatieteksten en lessuggesties.

Tevens zijn in 2024 voorbereidingen getroffen voor het live gaan van de site in januari 2025. Hiertoe werd een memoryspel met oude en nieuwe foto's van locaties in Bergen op Zoom ontwikkeld en voorbereidingen gedaan om begin 2025 weer alle basisscholen te bezoeken.

Werkgroep Industrieel Erfgoed

Na opheffen van de Stichting Industrieel Erfgoed Bergen op Zoom (*SIEB, succesvol door boeken, evenementen en educatie*) hebben enkele leden daarvan in 2019 de stap gezet om de aandacht voor het industrieel erfgoed verder voort te zetten middels oprichting van een Werkgroep Industrieel Erfgoed (*WIE*) binnen de Geschiedkundige Kring BoZ. Omdat waarneembare resultaten als gevolg van een te lage bezetting (zeker na corona) bij de verwachting zijn achtergebleven, zijn bij de AVL van 2024 twijfels over voortzetting van deze werkgroep ontstaan waarbij tijdens de rondvraag werd besloten tot opheffing. Na overleg met de betreffende werkgroep is gebleken dat er zeker wel kansen/activiteiten bestaan om het

industrieel verleden te onderzoeken, te documenteren en door educatie onder de aandacht te brengen maar er te weinig (creatieve) mensen beschikbaar zijn om hier op een volwaardige en eigentijdse wijze vorm en inhoud aan te kunnen geven. In Waterschans 1 van 2025 staat dan ook een oproep voor ledenwerving voor deze werkgroep. Als hierop positieve reacties komen van mensen die tijd kunnen vrijmaken, willen we zeker over een doorstart spreken. Er is immers nog geoormerkt kapitaal.

Overleg Cultuur Historische Organisaties Bergen op Zoom

Weer een aantal malen is CHO 2.0 bijeen geweest in 2024 waarbij steeds ook een vertegenwoordiger van de Kring bij was, meestal in de persoon van Elvira Adriaansen maar ook voorzitter Gerard Franken is een paar maal aangesloten. Besproken onderwerpen zijn onder andere de gevolgen voor erfgoed van de nieuwe omgevingswet, zorgen over de continuïteit bij de gemeente ten aanzien van erfgoed en cultuur. Ook overleg met de wethouder maakt deel uit van het CHO.

Communicatie en publiciteit

De externe communicatie en PR krijgt steeds meer handen en voeten door de inbreng van bestuurslid Sanneke van den Boom die hiervoor een aantal documenten heeft gebundeld om tot een goed werkbaar content kalender te komen. En samen met Sanneke is een groep mensen gestart om te kijken naar het optimaliseren van de externe uitingen op het gebied van communicatie.

Beschouwing Beleidsplan/dit Jaarverslag

Als we het beleidsplan leggen naast dit jaarverslag valt op dat nagenoeg alle alinea's uit het beleidsplan ergens terugkomen en dat we volop bezig zijn met het uitdragen van de visie: 'Met kennis van het verleden krijgen we meer begrip voor het heden en kunnen we met meer creativiteit bouwen aan de toekomst'.

Benoemenswaardig in deze context is nog een zin uit het beleidsplan die eigenlijk staat bij Waterschans: "het opkomen voor waardevol stedelijk cultuurhistorisch erfgoed". Ten tijde van het schrijven van het Beleidsplan hadden we niet kunnen denken dat ons Markiezenhof bijvoorbeeld "in de uitverkoop" zou belanden. Er zijn meerdere contacten geweest met het bestuur van de kring en de huidige kwartiermaker van het Markiezenhof Koen Brakenhoff over de voortgang en de diverse mogelijkheden voor verzelfstandiging.

Wat ook niet specifiek in het jaarverslag staat benoemd is onze samenwerking met Halchtert. Die is er zeker nog en is verdiept door het aangaan van de gezamenlijke projecten met de boeken Brabantse Wal en Karmelietessen.

Tot slot

De Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom kijkt terug op een jaar vol diversiteit aan activiteiten, mogelijk gemaakt door inzet van een mooie groep vrijwilligers. Onder andere door de uitgifte van het boek 80 jaar bevrijding merkten we dat bij mensen leeft dat ze lid zijn van een vereniging en hoe we hier meer handen en voeten aan kunnen geven staat momenteel op de agenda. Zo denken we aan een bijeenkomst voor nieuwe leden, voor het leggen van contacten en zo wellicht nieuwe vrijwilligers te werven.

Het bestuur dankt iedereen van harte voor zijn of haar bijdrage om dit alles mogelijk te maken!

Bergen op Zoom, maart 2025
Janine de Kok, secretaris